במקומן חיישינן. פי׳ שידוע שרגילין שם המזיקין. והשיל לעיל דבתרי ופריצי ליכא משום מזיקין אייני בשתם שלין רגילין: **אין** אומרין בפני המת אלא דבריו של מת. ופסק מ״ר אלפס משום רב האי דוקא בדברי תורה אבל דברים דעלמא לית לן בה. ״ודוקא באדם אמות שלו: **רוח צפונית** מנשבת. פי׳ לבדה דהא אמרינן בפרק לא יחפור (ב״ב דף כה.) שהיא מנשבת עם כל אחד ואחד: ״**ואתא** איהו ואמר בחצות. ואם תאמר מכל מקום לימא בחצות כמו שאמרו לו מן השמים דהא אמת אמרו לו. וי״ל שלא רצה לומר להם דבר שלא היה יכול להראות ולהוכיח אם ישאלו לו: **ואין** הבור מתמלא מחוליתו. פירש רש״י אם יחפור ויחזיר בו עפרו לא יהא מלא. ״ומימא דאין הנדון דומה לראיה שהרי לא היה אומר להם אלא ליטול מן העשירים וליתן לעניים. אם היה מצוה ליטול מן העניים ולחזור וליתן להם אז היה דומה למשל. ומפרש רבינו תם מחוליתו מגביעתו כלומר אין הבור מתמלא מן המים הנובעים בו. [8]ובתוספתא יש אין הבור מתמלא מחוליתו אלא אם כן מוסיף לו מים מגד אחר. ור״י פירש אם תתפוח מגד זה ותניח מגד אחר לא תמלא. שמה שנותן כאן חסר כאן. כמו כן מה שנוטל מן העשירים יתחסר מן העשירים: בניהו

שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות שית דליליא ותרתי דיממא הוו להו שתי משמרות רב אשי אמר משמרה ופלגא נמי משמרות קרו להו: ואמר רבי זריקא אמר רבי אמי אמר רבי יהושע בן לוי [1]אין אומרין בפני המת אלא דבריו של מת אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא בדברי תורה אבל מילי דעלמא לית לן בה ואיכא דאמרי אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא [7][אפילו] בדברי תורה וכ״ש מילי דעלמא: ודוד בפלגא דליליא הוה קאי מאורתא הוה קאי דכתיב [4]קדמתי בנשף ואשועה וממאי דהאי נשף אורתא הוא דכתיב [5]בנשף בערב יום באישון לילה ואפילה אמר רב אושעיא אמר רבי אחא הכי קאמר (דוד) מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה. רבי זירא אמר עד חצות היה מתנמנם [6]כסום מכאן ואילך היה מתגבר כארי רב אשי אמר עד חצות לילה היה עוסק בדברי תורה מכאן ואילך בשירות ותשבחות. ונשף אורתא הוא הא נשף צפרא הוא דכתיב [6]ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם מאי לאו מצפרא ועד ליליא לא מאורתא ועד אורתא אי הכי לכתוב מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר רבא תרי נשפי הוו נשף ליליא ואתי יממא נשף יממא ואתי ליליא. ודוד מי הוה ידע פלגא דליליא אימת השתא משה רבינו לא הוה ידע דכתיב [7]כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים מאי כחצות אילימא דאמר ליה קודשא בריך הוא כחצות [1]מי איכא ספיקא קמי שמיא אלא דאמר ליה [1](למחר) [2]בחצות (כי השתא) ואתא איהו ואמר כחצות אלמא מספקא לי׳ ודוד הוה ידע דוד סימנא הוה ליה [3]דאמר רב אחא בר ביזנא א״ר שמעון חסידא כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין פרנסה אמר להם לכו והתפרנסו זה מזה אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי [4]ואין הבור מתמלא מחוליתו [5] אמר להם לכו ופשטו ידיכם בגדוד מיד יועצים באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים אמר רב יוסף מאי קרא (דכתיב) [8]ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב אחיתופל זה יועץ וכה״א [9]ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל (איש) בדבר האלהים בניהו

בחדתי ותיפוק ליה משום מזיקין בתרי אי [9]בתרי חשד נמי ליכא בתרי ופריצי. מפני המפולת ותיפוק ליה משום חשד ומזיקין בתרי וכשרי. מפני המזיקין ותיפוק ליה מפני חשד ומפולת בחורבה חדתי ובתרי וכשרי אי בתרי מזיקין נמי ליכא במקומן חיישינן ואב״א לעולם בחד ובחורבה חדתי דקאי בדברא דהתם משום חשד ליכא דהא אשה בדברא לא שביחא ומשום מזיקין איכא: [6]ת״ר ארבע משמרות הוי הלילה דברי רבי ר׳ נתן אומר שלש מ״ט דר׳ נתן דכתיב [1]ויבא גדעון ומאה איש אשר אתו בקצה המחנה ראש האשמורת התיכונה תנא אין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה ורבי מאי תיכונה אחת מן התיכונה שבתיכונות ור׳ נתן מי כתיב תיכונה שבתיכונות תיכונה כתיב מ״ט דרבי א״ר זריקא א״ר אמי א״ר יהושע בן לוי כתוב אחד אומר [2]חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך וכתוב אחד אומר [3]קדמו עיני אשמורות הא כיצד ארבע משמרות הוי הלילה ור׳ נתן סבר לה כרבי יהושע דתנן [3]ר׳ יהושע אומר עד שלש שעות

בחדתי. שנפלה מחדש שהמומה שלה נפלה ועודנה נחזקתה: **חשד נמי ליכא**. דתנן (במסכת קדושין דף פ:) אבל אשה מתיחדת עם שני אנשים: **בתרי ופריצי**. דאמרינן התם לא אמר אלא בכשרים: **במקומן חיישינן**. במקום שהם מצויין תדיר חיישינן אפילו בתרי: **בדברא**. בשדה: **קדמו עיני אשמורות**. אלמא חצות לילה שהיה דוד עומד שתי משמרות יש בהם: **ור׳ נתן**. אמר לך הא קדמו עיני אשמורות דקאמר דוד קדמו לשאר מלכים קאמר שדרכן לעמוד בשלש שעות ביום בתחלת שעה שלישית: **שיה דליליא**. חצות לילה הוי שם שעות: **ופרשי דיממא**. שאר מלכים ישנים הוו להו תרתי משמרות של שמונה שעות: **אלא לדבר אלכה**. אסור לספר לפניו שהכל חייבין לספר בהן והמת דומם והוה ליה לועג לרש חרף עושהו (משלי יז): **אכל מילי דעלמא**. שאין גנאי למחרים בהן לית לן בה: **מאורתא**. מתחלת הלילה: **בנשף בערב יום**. בהעריב היום קרוי נשף: **ה״ק**. (א) קרא דחצות לילה: **מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה**. שקודם לכן הייתי עומד: **מתנמנם כסום**. עוסק בתורה כשהוא מתנמנם. כסום הזה שאינו נרדם לעולם אלא מתנמנם ונער תמיד: **בשירות ותשבחות**. והכי מפרש בההוא קרא להודות לך וגו׳: **למחרתם**. ליום מחרת של חייתם שם: ה״ג **אי הכי לכתוב מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר רב אחי אי מרי נשפי הוו: נשף יממא**. קפץ ועלה כמו לנשוף מדוכתיה (מגילה דף ג.) וכמו האי בוקא דאמטא דשף מדוכתיה טרפה (חולין דף מב:): **ואתא איהו ואמר בחצות**. לפי שלא היה יודע לכוין השעה והתעמיד דבריו בשעת המתורגם: **בגור היה אלוי למעלה ממטתו**. ונקביו נלד לפון כיון שהגיע חצות הלילה רוח צפונית מנשבת בו דאמר מר (בב״ב דף כה.) ארבע רוחות מנשבות בכל יום ויום שם שעות ראשונות של יום מנשבת רוח מזרחית מהלוך החמה [א] ושם אחרונות רוח דרומית ובתחלת הלילה רוח מערבית ובחצות הלילה רוח צפונית (ב): **אין הבור מתמלא מחוליתו**. העוקר חוליא מבור כרוי וחוזר ומשליכו לתוכו אין מתמלא בכך. אף כאן אם אין אתה מכין לעניים שבנו מזונות ממקום אחר אין אנו יכולין לפרנסם משל עצמנו: **יועצים באחיתופל**. איזה הדרך ילכו והיאך יליכו מצד ומשחית וטרקסיסי מארב מלחמה: **ונמלכין בסנהדרין**. טוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם: **ושואלין באורים ותומים**. אם יצליחו: ה״ג מאי קרא ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב אחיתופל זה יועץ: בניהו

ב) תוספתא פ״ז ה״ג, ג) לקמן דף ט:, ד) שמחות פ״ג ה״ו, ה) נ״י הר״ף וגס״ג, ס) [סוכה מו:], ו) נגעים ו:, ז) פ״ז נמחק, ח) פי׳ שדבר עמו בחצות ואמר למחר מי שהחמה ולפ״ז לא קשה קושית התוס׳ [ועמק המלוכים גיליסאות], ט) מנהלרין טו. כל הענין, י) לקמן נט., כ) [פי׳ ספר שנ״ש הכור ר״מ מעפר שמוסרין מן הכור אינו מתמלא עד שיוסף בו עפר אחר עדוך ערך חלא], ל) לקמן נא., מ) [פ״ מי שמתו יל.], נ) שיך לעיל, ס) [ועי׳ תוס׳ מנהלרין טו.].

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה ה״ק האי קרא דאמלי׳: (ב) ד״ה כמו וכו׳ לפניהם הס״ל ואמר כך צריך להיות ד״ה אין הקומץ משביע את הארי מל׳ מלא קומצו מלא כף מחציר אינו משביע את הארי. פ״א קומץ לשון ונדי בענינו בתובים כדמתרגם בקמצין ר״ל מחבוב אחד אינו שבע ארי הס״ל ואמ״כ מ״ה ואין הכור:

מוסף רש״י

עד חצות לילה הי׳ עוסק בדברי תורה. ולדברי האומר שלא משמרות הוי לילה, היה דוד עומד ממטתו בשלש שעות הראשונות ועוסק בתורה עד חצות כמו שאמר לשיח בתורתך, ומחצות ולהלן עוסק בשירות ותשבחות, כמ״ש חצות לילה אקום (תהלים קיט קמח). **ואמר בחצות**. שמשמע סמוך לו, אי לפניו אי לאחריו (שמות יא ה). כנור היה תלוי למעלה ממטתו. נקב שלו כלפי לפון היה ובלילה רוח לפונית מנשבת, דקי״ל אדרבא רוחות מנשבות בכל יום, מזרחית בקר ורוח דרומית בחצי היום ומערבית בתחילת לילה ולפונית בחצי לילה. מתקלן ממה שמתלכת ממזרח לדרום ומדרום למערב ומערב לפון, ותניא ביומות (עב.) כל אותן אדרבעים שנה שהיו ישראל במדבר אע״פ שנזופין היו ולא נשבה להם רוח לפונית, לא היה יום שלא נשבה להם רוח לפונית בחצי הלילה, אלמא חצות לילה עת נשיבה לעולם, ופעמים שהיא מנשבת אף ביום, והיא יום ונוחה ויפה לנריות והיום אמיר בה (סנהדרין נז.). **הקומץ**. פרנסה מועטת (שם. ועי׳ הוספה ברש״י בהגהות הב״ח כאן). **ואין הבור מתמלא מחוליתו**. עוקר חוליא מבור עמוק ואחר והשליכה לתוכו אינו מתמלא בכך, כלומר אין סיפק בידינו לפרנס עניים שבתוכנו (סנהדרין שם).

רב נימים גאון

ליגע בכלים דבר מקדשי המזבח עד שיביא הכפרה שהוא מתחייב בה וכן אם נכנס למקדש משערי ניקנור ולפנים שהוא מחנה שכינה נתחייב כרת אם היה מוזיד ואם היה שוגג בחטאת כדתנא בתוספ׳ (כלים פרק א) כל המטאין שנכנסו משערי ניקנור ולפנים אפי׳ מחוסרי כפרה חייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת

וכמשנה בתחלת שהרות (כלים פרק א׳ משנה ז׳) עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים נכנס לשם וחייבין עליה חטאת ובספרי (פרשת נשא) מפורש מפתח עזרה ולפנים מחנה שכינה דהיינו עזרת ישראל ותניא בספרי [6]טמא יהיה לרבות את הטבול יום עיר טומאתו בו לרבות מחוסר כפרה ואיתא בנזירות בפרק ג׳ מינין (דף מה מכות דף ח) ולאחר שיביא כפרתו ויקריבנה הכהן כראוי וכהלכה ויכפר עליו כבר גמרה לה שהרתו והוחר לו לוכל בקדשי מזבח ולהכנס למחנה שכינה והיינו מעזרת ישראל ולפנים וכראמר הכתוב (ויקרא יב) וכפר עליה הכהן וטהרה וכבר אמרו חכמים כי הוא חייב שבלה לאחר שתקריב כפרתו ואז יהא מותר לוכל בקדשי מזבח כדתנן בפרק חומר בקודש (חגיגה דף כא) אונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקודש אבל לא לתרומה ואמרינן בגמרא (שם דף כד) כיון דעד האידנא הוו אסירי למיכל בקודש אצרכוהו רבנן טבילה ואלו השמות שהן קרויין לטמא כמו שהזכרנו איתנהו מסודרין במשנה בתחלת טהרות (כלים פרק א׳ משנה ה׳) מחוסר כפורים אסור בקודש ומותר בתרומה ובמעשר חזר להיות טבול יום אסור בקודש ובתרומה ומותר במעשר חזר להיות בעל קרי אסור בשלשתן ובמשנה נגעים בפרק י״ד (משנה ב׳) ככם בגדיו וטבל טהר מלטמא כשרץ והרי הוא טבול יום אוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה הביא כפרתו אוכל בקדשים והיינו מתני׳ שהזכרונה מקודם ובספסחים בפרק ב׳ שעה (דף לה ע״ש) אמרינן העריב אין לא הטעיב לא אמאי הא טהור הוא אלא מעלה הרי נחברר לנו עכשיו מכל אלו הראיות כי התרומה מעלתה למעלה מן המעשר והיא למטה מן הקדשים וכי זה שאמר הכתוב ובא השמש וטהר על השמש הוא חוזר ולא על האדם הטמא כלומר שיתפנו פני הרקיע מאורו של יום ויראו הכוכבים אותה העת היא תחלת הלילה זהו עת שנתחייבנו בו בקריית שמע של ערבית וכל מי שקורא קריאת שמע קודם זה העת לא יצא ידי חובתו כדגרסי׳ בגמ׳ דבני מערבא (הלכה א׳) תני הקורא את שמע קודם לכן לא יצא ידי חובתו. חלוקתם של ר׳ יהודה ור׳ יוסי בבין השמשות שנויה היא בהא ברייתא דפרק במה מדליקין (דף לד:) תנו רבנן בין השמשות מן היום ומן הלילה ספק כולו מן היום ספק כולו מן הלילה ומטילין אותו לחומרי שני ימים איזהו בין השמשות משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון בין השמשות הכסיף העליון והשוה לתחתון

לילה דברי ר׳ יהודה ר׳ נחמיה אומר בין השמשות משתשקע החמה כדי הילוך חצי מיל ר׳ יוסי אומר בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא אם אפשר לעמוד עליו וכולן שרין הן שהעת הנקרא בין השמשות ספק יום ספק לילה הוא אין יוצאין בו ידי חובת היום ולא ידי חובת הלילה כל המצות הנוהגות ביום אין יוצאין בהן ידי חובה בבין השמשות שאינו ודאי יום וכל המצות הנוהגות בלילה אין יוצאין בהן ידי חובה וכו׳ וגם הם שרין בטבילה שצריכה להיות בשעה שהוא יום ודאי שאין בה ספק (כדתנן) [נפסחים דף צ ועוד] כל חייבי טבילות שבלילתן ביום נדה וזולדת טבילתן בלילה לא חלקו אלא בשעה שהיא בין השמשות ר׳ יהודה כי מעת שקיעת החמה ועד שיסחלק זהרה מעל (המשך בעמוד הבא)

ל) כספרי פ׳ מקח שלפניו ואין לפלי לשנא.

עין משפט נר מצוה

א מ״י פי״ג מהלכות אבל הלכה ט׳ סמ״ג עשין דרכנן ג׳ טור וש״ע יו״ד סימן שדמ סעיף מז:

תורה אור השלם

1. וַיָּבֹא גִדְעוֹן וּמֵאָה אִישׁ אֲשֶׁר אִתּוֹ בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה רֹאשׁ הָאֶשְׁמֹרֶת הַתִּיכוֹנָה אַךְ הֵקִם הֵקִימוּ אֶת הַשֹּׁמְרִים וַיִּתְקְעוּ בַשּׁוֹפָרוֹת וְנָפוֹץ הַכַּדִּים אֲשֶׁר בְּיָדָם: שופטים ז יט
2. חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָ: תהלים קיט סב
3. קִדְּמוּ עֵינַי אַשְׁמֻרוֹת לָשִׂיחַ בְּאִמְרָתֶךָ: תהלים קיט קמח
4. קִדַּמְתִּי בַנֶּשֶׁף וָאֲשַׁוֵּעָה לִדְבָרְךָ יִחָלְתִּי: תהלים קיט קמז
5. בַּנֶּשֶׁף בָּעֶרֶב יוֹם בָּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה: משלי ז ט
6. וַיַּכֵּם דָּוִד מִהַנֶּשֶׁף וְעַד הָעֶרֶב לִמָּחֳרָתָם וְלֹא נִמְלַט מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ נַעַר אֲשֶׁר רָכְבוּ עַל הַגְּמַלִּים וַיָּנוּסוּ: שמואל א ל יז
7. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר יְיָ כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרָיִם: שמות יא ד
8. וְאַחֲרֵי אֲחִיתֹפֶל יְהוֹיָדָע בֶּן בְּנָיָהוּ וְאֶבְיָתָר וְשַׂר צְבָא לַמֶּלֶךְ יוֹאָב: שמואל ב ח יז
9. וַעֲצַת אֲחִיתֹפֶל אֲשֶׁר יָעַץ בַּיָּמִים הָהֵם כַּאֲשֶׁר יִשְׁאַל אִישׁ בִּדְבַר הָאֱלֹהִים כֵּן כָּל עֲצַת אֲחִיתֹפֶל גַּם לְדָוִד גַּם לְאַבְשָׁלֹם: שמואל ב טז כג

גליון הש״ס

גמ׳ בתרי חשד נמי ליכא. עש״ך יו״ד מ׳ קמ״ח מ״ק כ״ח: שם וכה״א ועצת אחיתופל כו׳. עיין תוספות לשב״ת מ׳ מ״מ: תוס׳ ד״ה אין אומרין בו׳. ודוקא בר׳ אמות שלו. מי׳ תוס׳ נ״ק ע״ז: ד״ה שהושיבו. מעמס לאיה לוה:

הגהות הגר״א

[א] רש״י ד״ה כמו. ושם כו׳. נ״ב אינו כן (אלא שם אמתומות רוח מערבית ומחצות הלילה רוח דרומית וכמ״ש בז״ח פ׳ בראשית):

מוסף תוספות

א. בתוס׳ רי״ש כתב, וה״נ אמרינן במדרש שמואל (וכתב המגיה דהוא בפכ״ד ה׳ ועל דברי התוס׳ שכתבו בשם התוספתא כתב שהוא ט״ס).

רבינו חננאל

תנו רבנן ארבע משמרות הוי הלילה דברי ר׳[בי] ר׳ נתן אומר שלש. ר׳ נתן דייק מדכתיב ראש האשמורת התיכונה, ואין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה. ודאחי ר׳[בי] להא דר׳ נתן מאי התיכונה אחת משתי התיכונות, ולעולם ארבעה משמרות הוי הלילה. ור׳[בי] דייק מדכתיב חצות לילה אקום להודות לך וכתיב קדמו עיני אשמורות. [ור׳ נתן] משאר מלכים הוא דקאמר שדרכם לישן עד שלש שעות של יום, עד ולא עד בכלל, כלומר עד תחילת שעה שלישית, הילכך דויד היה עומד בחצי הלילה, הרי שש שעות ושתי שעות של יום שכל מלך כמותו ישן והוא מקדים ועומד, נמצא שהקדים לכל מלך שמונה שעות שהן שתי אשמורות שלימות, וזה הוא שאמר קדימו עיני אשמורות לעמוד מן השינה קודם לשאר מלכים שישינים עד תחילת שעה שלישית שתי אשמורות שהן שמונה שעות. ופריך תוב רב אשי ואמר כל אשמורה ומחצה שתי אשמורות הואי הלילה כו׳ נתן. ומקשינן והא דויד מאורתא הוה קאי דכת׳ קדמתי בנשף ואשועה ונשף ערב הוא דכתיב בנשף בערב יום כול׳. ופריך רב אשי משמע הכי ומשמע הכי הילכך תרי נשפי הוו, נשף ליליא אתא ממא נשף יממא אתא ליליא ונשף דהכא אורתא הוא דכת׳ קידמתי בנשף ואשועה. ומקשינן דדויד מי הוה ידע אימת הוי פלגא דליליא, השתא משה רבינו לא ידע כול׳. ופרקינן [כנור היה תלוי למעלה ממיטתו שלן] דויד, כגון אבן השעות וכיוצא בה, וידע מתי הוא פלגא דליליא, סימנא הוה ליה בכינור וכול׳. איבעית אימא תריהו הוו ידעי, ומשה רבינו דאמר כחצות הלילה סבר דילמא חשבו איצטגנני פרעה וטעו ואמרי משה ומילתו בדאים הוא, ואמר מר למד לשונך לומר אינו ידוע שמא תתבדא ותיאחז. כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכ[מי] ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך ישרא[ל] צריכין לפרנסה, אמר להם לכו ופשטו ידיכם כגדוד. מיד **יועצים באחיתופל ונמלכין בסנהדרין** וכו׳. סנהדרין הם שנקראו הכרתי והפלתי והיה בניהו עליהם דכתיב ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי, מת בניהו נתמנה יהוידע בנו בתקנים והפלתי יהוידע. ואביתר שהיה כהן לובש אורים ותומים הזכירו במקום אורים ותומים. ואחיתופל יועץ ויואב שר הצבא, ואמרו חכמים מיד יועץ באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ונשאלין באורים ותומים. ואמר רב יוסף מהאי קרא ואחרי אחיתופל יהוידע בן בניהו ואביתר ושר צבא למלך יואב. **אין אומרים בפני המת אלא דבריו של מת**. אמר ר׳ **אבא בר כהנא** וכו׳. קיי״ל כלישנא קמא דדברי תורה אסור אבל מילי דעלמא שרי, דהא מעשים בכל יום דמשתבו במילי דעלמא קדם מיתיא כמותב רבנן קשישאי ולא ממתי רבנן בידם.

מסורת הש״ס

ב) תוספתא פ״ז ה״ג, ג) לקמן דף ט:, ד) שמחות פ״ג ה״ו, ה) נ״י הר״ף וגס״ג, ס) [סוכה מו:], ו) נגעים ו:, ז) פ״ז נמחק, ח) פי׳ שדבר עמו בחצות ואמר למחר מי שהחמה ולפ״ז לא קשה קושית התוס׳ [ועמק המלוכים גיליסאות], ט) מנהלרין טו. כל הענין, י) לקמן נט., כ) [פי׳ ספר שנ״ש הכור ר״מ מעפר שמוסרין מן הכור אינו מתמלא עד שיוסף בו עפר אחר עדוך ערך חלא], ל) לקמן נא., מ) [פ״ מי שמתו יל.], נ) שיך לעיל, ס) [ועי׳ תוס׳ מנהלרין טו.].